

«شەرق شامىلى قۇرۇلۇشى» كىتاب نەشر قىلىش تۈرى (850)

“东风工程” 图书出版项目之850

دىقان-مالشىلارغا ارنالغان تىزبەكتى قوس ءتىل كىتاپشالارى

农牧民双语系列丛书

قازاق ءتىلى گرامماتىكا بىلىمدەرى

哈萨克语语法知识

بىلە خالىق باسپاسى

ديقان - مالشلارعا ارنالغان تىزبەكتى قوس ءتىل كىتاپشالارى

农牧民双语系列丛书

قازاق ءتىلى گرامماتىكا بىلىمدەرى
哈萨克语语法知识

（俄）斯联语语法知识
汉语 语法知识

ءدىلدا ءتۇسىپقان قىزى

ءاليا جۇماقىن قىزى

哈萨克语语法知识

哈萨克语语法知识

哈萨克语语法知识

哈萨克语语法知识

哈萨克语语法知识

بىلە خالىق باسپاسى

哈萨克语语法知识

图书在版编目 (CIP) 数据

哈萨克语语法知识 / 迪丽达主编. — 奎屯: 伊犁人民出版社, 2009. 1

(农牧民新编双语系列丛书)

ISBN 978-7-5425-1001-3

I. 哈… II. 迪… III. 哈萨克语(中国少数民族语言)—语法—自学参考资料 IV. H236.4

中国版本图书馆 CIP 数据核字 (2009) 第 011063 号

责任编辑: 库拉茜

责任校对: 热依扎

封面设计: 阿尔达克

哈萨克语语法知识 (哈文)

迪丽达 主编

伊犁人民出版社出版发行

(奎屯市北京西路 28 号 邮政编码 833200)

新疆新华书店经销

新疆新华印刷厂印刷

787×1092 毫米 32 开本 5 印张

2010 年 2 月第 1 版 2010 年 2 月第 1 次印刷

印数: 1—4780 册

ISBN 978-7-5425-1001-3

定价: 9.30 元

العى ءسوز

«شعس جەلى ينجەنەرياسى» — مەملەكەت پەن اۆتونوميالى رايون ءبىر تۇتاس جوسپارلاپ، اۆتونوميالى رايوندىق باسپا ءسوز مەكەمەسى اتقارۋعا ورنالاستىرعان، حالىق جوننەن اسا يگىلىكتى ينجەنەريا. مۇنداعى باستى مىندەت — اقپارات، باسپا ءسوز ارىلى بۇكىل شىنجياڭداعى ءارۇلت ەگىشى - مالشىلارعا عىلىم - تەحنىكا بىلىمدەرىن جالپىلاستىرۋ، ولارعا وزىق مادەنيەت تاراتۋ، ءسويتىپ، ءارۇلت ەگىشى - مالشىلاردىڭ عىلىم - تەحنىكا بىلىمدەرىن ۇيرەنۋى، ساپالارىن جوعارىلاتۋى ولاردى كەدەيلىكتەن قۇتىلدىرىپ، دوڭگەلەك داۋلەتتى ورەگە جەتكىزۋ جونىندە اقپارات - باسپا ءسوزدىڭ الەۋمەتتىك قىزمەت وتەۋ جۇيەسىن قۇرۋ بولىپ تابىلادى.

بۇكىل شىنجياڭداعى «سان مىڭداعان اۋىل - قىستاققا» كىتاپ، دىبىس - كەسكىن بۇيىمدارىن جەتكىزۋدىڭ ءوزى «شعس جەلى ينجەنەرياسىنىڭ» ماڭىزدى ويەكتىلەرىنىڭ ءبىرى. وسى ويەكتى دە سوتسيالىستىك جاڭاشا اۋىل - قىستاق قۇرۋ قۇرىلىسىنىڭ اياق السىن، ورتالىقتىڭ اۋىل شارۋاشىلىعى، اۋىل - قىستاق دىقاندەر قىزمەتى جونىندەگى ورنالاستىرۋىنىڭ ماڭىزدى ءتۇيىنىن وزەك ەتە وتىرىپ، پارتىيانى، وتاندى، سوتسيالىزمدى ءسۇيۋ جونىندەگى، اۋىل شارۋاشىلىعى، اۋىل - قىستاق، دىقاندەر ءۇشىن عىلىم - تەحنىكا جالپىلاستىرۋ جونىندەگى، دەنساۋلىق ساقتاۋ، دەنساۋلىقتى قورعاۋ جونىندەگى، زاڭ جالپىلاستىرۋ جونىندەگى، ازىمات

جاسنا تولماعاندارعا ارنالعان يدهيا - مورال قۇربلىسى
جونىندەگى، قوس ۋىتلى وقتىۋى جونىندەگى، ۇلتتاردىڭ
ۋىستۇرلى وزىق مادەنيەتىن ساۋلەلەندىرۋى جونىندەگى، كوڭىل
اشۇ جونىندەگى، سوتسياليستىك جاڭاشا ۋىل - قىستاق قۇرۇ
جونىندەگى، دىنگە ماركىستىك كوزقاراستى، پارتىيانىڭ ۇلت
ساياساتى مەن ۋىدىن ساياساتىن جالپىلاستىرۋى جونىندەگى
باسلىمداردى - مەن، وسى ون ۋىتۇر بويىنشا شىعارلاتىن
باسلىمداردى باسپادان شىعارۋى ۋىمىداستىرىلىپ وتىر. وسى
باسلىمدارعا مازمۇنى جاقتان سوتسياليستىك جاراسىمدى
قوعام قۇرۇ، سوتسياليستىك جاڭاشا ۋىل - قىستاق قۇرۇ
نەگىزگى جەلى، ەگىن - مال شارۋاشىلىق رايوندارىندا
» ۋىندىرىسى ورىكەندەگەن، تۇرمىس كۇيى جاقسارغان، ۋىل
سالتى ورىكەنيەتتى، قىستاق كوركى رەتتى دە تازا، باسقارۋى
دەموكراتىيالى » ورەگە جەتۋى نىسانا، « ەگىن - مال
شارۋاشىلىعىمەن، ەگىن - مال شارۋاشىلىعى رايوندارىمەن،
ەگىنشى - مالشىلارمەن ەتەنە بولۇۋى » ماقسات، ۋىل
ەگىنشى - مالشىلاردىڭ وقىپ تۇسىنە ۋى، ۋىرەنىپ بىلە
ۋى، يىگىلىگەنە جاراتا ۋى پرىنسىپ ەتىلدى، بۇل
كىتاپتاردىڭ ۋىلىنىڭ قاراپايم، مازمۇنىنىڭ ۇعىنىقتى
بولۇنى قۇلىشىنىس جاسالدى، تەكىستكە سۇرەت قوسا بەرىلدى،
دىبىس تاسپاسى داينىندالدى، ۋىسويتىپ، كىتاپتاردىڭ
عىلمىلىلىعى، قولدانىلمالىلىعى، ۋىبىلىم بەرگىشتىگى جانە
قىزىقتىلىعى كورنەكتىلەندىرىلىپ، جاڭا تەحنىكا، جاڭاشا
كوزقاراس، جاڭا ۋىبىلىم ارقىلى ۋىل - قىستاق ەگىنشى -
مالشىلاردىڭ جاڭاشا ۋىلاۋىنا، تىڭ ۋىرس اشۇنىنا، كوز اياسىن
كەڭەيتۋىنە شابىت بەرىلدى جانە كۇش سالىندى.
ۋىل - قىستاق ەگىنشى - مالشىلاردىڭ كىتاپ ساتىپ ۋى،
كىتاپ وقۇقۇقىنىشىلىعى ماسەلەسىن « شىعىس جەلى

يىنچەنەرياسىن» جۇرگىزۋارقىلى العاشقى ادىمدا شەشىپ،
بۇكىل شىنجياڭداغى ەگىن-مال شارۋاشلىغى رايوندارىن
كىتاپپەن، دىبىس-كەسكىن بۇيىمدارىمەن قامداۋدىڭ
تاپشىلىغى ماسەلەسىن ۋەنىمدى تۇردە باسەڭدەتپ، از
ۋلتتاردىڭ تاڭداۋلى باسلىمدارىنىڭ قامتىلىم كۈلەمى مەن
نقپال كۇشنى اناغۇرلىم كەڭەيتىپ، ەرۇلت ەگىنىشى-مالشى
قاۋىمىن ۋەنىمدى ارتتىرۇغا، كىرىستى مولايىتۇغا، علمى
جولمەن بايۇغا دۇرىس باستاۋ ۋشنى، ەبىز ولارعا اقىلدىق
جاقتان ۇتىمدى كومەك جاسالۋىن جانە ولار ۋشنى رۇحانى
كۇش ازىرلەنۋىن تىلەيمىز.

شىنجياڭ اقىارات-باسپاۋسوزى بويىنشا
«شەئس جەلى يىنچەنەرياسىنا» جەتەكشىلىك
ەتۇگروپپاسىنىڭ كەڭسەسى

序 言

哈萨克民族的母语——哈萨克语是随着哈萨克民族的繁衍足迹融合形成的，是历史悠久的语言之一。第一、哈萨克语的语源可以追溯到新疆远古期的塞种语、乌孙语等古部族语言；第二、进入中古时期，这股语脉先后与突骑斯语（撒里乌孙）、葛逻禄语、克普恰克语以及蒙古语、契丹语等语言接触融合，渐渐向克普恰克语组回拢；第三、蒙古西征的大互动又使它进一步融合了乃蛮、克烈、阿尔根、瓦克，弘吉刺、扎刺亦尔、阿里钦等主要部落的诸语言，最终融炼成为了现今的哈萨克语。

哈萨克民族及其族上部落自古为我国古代部族。汉文史籍中多以“可萨”、“曷萨”、“葛萨”等音译记载着它们的足迹。

哈萨克语言从谱系予以分类属于阿尔泰语系突厥语族西匈语支克普恰克语组，从其形态结构予以分类属于粘着语，它不仅具有阿尔泰

语系突厥语族之共性，而且有着自身独特的民族特性。

哈萨克语词汇具有着同源、兼容的特性。在哈萨克语的基本词汇中不仅有大量的突厥语族各语言同源词，而且哈萨克语的许多词汇与蒙古语族各语言也有着一定的同源性。这种同源词基本体现于它们在游牧经济畜牧业、畜牧兽医、哈医、蒙医名词术语等方面的词汇共性。哈萨克语从波斯语、阿拉伯语、俄罗斯语以及汉语借入了大量的借词，并将其予以演化为一般词汇，沿用至今，这些借词基本分为早期借词与近期借词。

哈萨克语言是研究哈萨克历史文化的活化石。为了营建哈萨克民族文化社区和文化生态区，有计划地保护哈萨克民族的文化遗产和保存完整的民族自然文化生态区，必须保护好哈萨克民族的语言及其由它承载的文化。

为了满足双语市场的需求，我们编写了全套双语系列丛书共八册，其中《汉语语音与汉字》、《汉语口语强化训练》、《汉语语法知识》、

《汉语读本》是供哈萨克民族学习汉语使用的；《哈萨克语语音》、《哈萨克语口语强化训练》、《哈萨克语语法》、《哈萨克语读本》是供汉族以及哈萨克族民考汉群体学习哈萨克语使用的。

这本《哈萨克语语法知识》是这套双语系列丛中供汉族以及哈萨克族民考汉群体学习哈萨克语言使用的。

本套双语系列丛书在其结构内容的安排上，一则注重了系统性，即汉、哈语均包括语音、语法、口语、读本全套；二则注重了本民族传统文化的承载与丰富性；三则注重了实用性，旨在要使这套丛书不仅成为汉哈双语学习的有效工具，而且也成为相互传播和传承汉文化与哈萨克文化的使者。课文内容的设置充分体现了汉哈两种语言的风俗，口头禅、书面文字以及传统艺术等各个方面；四则尽力做到了形式多样，层次各异，短小精干。它是双语系列丛书的系统版，又是经济实惠的快捷版。

编者

2009年6月23日

目 录

序言	1
词法	1
◆词的形态结构、词、附加成分	2
词类	9
◆名词、哈语“数”的语法范畴、名词的“数”	10
◆哈语的“领属性”语法范畴、“格”的语法范畴	16
◆名词的“领属性”关系、名词的“格”	16
◆方位名词、名词的结构	26
◆哈语“谓语性人称”范畴、名词的“谓语性人称”、名词四大语法范畴诸词尾的粘着顺序	27
◆形容词、哈语“级”的语法范畴	36
◆形容词的“级”、形容词的构词词缀	37
◆数词、量词	44

◆数词的分类、数词的运用、哈语的量词、量词的分类.....	44
◆代词及其分类.....	55
◆哈语代词的诸类.....	55
◆动词.....	64
◆动词的分类(一).....	65
◆动词的分类(二).....	70
◆基本动词与助动词.....	70
◆动词的分类(三).....	76
◆肯定动词及否定动词、及物动词与不及物动词.....	77
◆动词的分类(四).....	82
◆副动词.....	82
◆动词的分类(五).....	88
◆形动词.....	88
◆哈语“态”的语法范畴.....	94
◆动词的“态”及其特点.....	95
◆哈语“时”的语法范畴.....	103
◆动词的“时”及其特点.....	103
◆哈语“式”的语法范畴.....	112
◆动词的“式”及其特点.....	112
◆副词.....	120

◆副词的诸类.....	121
◆助词.....	128
◆助词的诸类.....	128
◆感叹词、摹拟词.....	135
◆感叹词的分类及其特点.....	135
主要参考文献.....	143
后记.....	145

词法 *مورفولوجيا*

语音、词汇是语言的物质外壳、建筑材料，仅拥有这些，就好比 we 积攒了五颜六色、形状不一的各种砖瓦泥浆等材料，但这并不等于语言大厦的建成，我们手中的语言外壳仍是一个空壳，我们掌握的词汇也犹如一盘散沙，我们不知道如何去将这些分散、零乱、孤立的建筑材料垒砌在合适的位置，组合成一个整体。这就迫切需要一张系统的施工规程操作图——这就如同我们将要学习的语法。

从语言学的角度予以分析，“语法是正确言语、正确写作的艺术，是一种语言所有规则的总和”（引自《法兰西科学院词典》）。它包括词法，即：词的构成、变化、分类等规则；句法，即：组词成句的规则等两大类。

语法所具有的概括性、稳定性、民族性特征决定着每一个民族、每一种语言都有着各自的一整套概括性极强、相对稳定、具有显著民族特色的语法体系，哈语也理当如此。

● 语法要点

词的形态结构、词、附加成分

词的形态结构 ^{ءسوز تۇلعالارى}

哈语从形态予以分类属于粘着语。粘着语的特点是词形不固定，词与词之间的语法意义往往要通过粘附各种表示专门语法意义的附加成分得以体现，而且每一种附加成分词尾只表示一种语法意义，一个词要表示几种语法意义就应粘几种附加成分词尾，由此可见，哈语词的形态结构包含两大类要素：词与附加成分。

词 ^{ءسوز}

哈语的词依其形态结构可分为词根、派生词、合成词、复合词四种。

1. 词根 ^{ءتۇبر}

具有实在的词汇意义，可以单独组成一个词，也可以和其他的词根或者附加成分共同组成新词，在词中再也不可分割的主要部分叫词根。例如：

جولداس	}	جول
جولاۋشى		
جولدىق		
جولشباي		
جولبارس		

以上五个词都是有一个词根“جول”派生出来的同根词。

2. 派生词 تۋىندى سوز

词根后通过粘附各种构词词缀而构成的新词为派生词或词干。例如:

ءىلىم	}	ءىل
ءىلىمدى		
ءىلىمسىز		
بىلگىر		
بىلگىش		

以上五个词都是由“ءىل”一个词根派生出来的新词。

3. 合成词 بىرىككەن سوز

由两个或两个以上的词组合而成的词叫合成词。例如:

اق	+	قۇ	←	اققۇ
كوز	+	اينەك	←	كوزاينەك

قول + ساعات ← قولساعات
گول + باقشا ← گولباقشا

以上左侧的词均由右侧的两个词组合而成。

4. 复合词 قوس ءسوز

由并列的两个部分组成，表达一个完整概念的词叫复合词。它主要有以下三种构成方式：

(1) 两部分都有意义：

قاراما - قارسی بهتیه - بهت

(2) 一部分有意义，一部分无意义：

اعاش - پاعاش ءوی - ءموی

(3) 两部分都无意义，连在一起有意义：

هگجهي - تهگجهي اپاق - ساپاق

附加成分 قوسمیشا

没有独立的词汇意义，粘附于词根用来改变词的词汇意义或专门用来体现词的语法意义的成分叫附加成分。

哈语的附加成分按其语法功能可分为词缀、词尾两大类。

1. 词缀 جورناق

粘附于词根通过改变词的词汇意义，构成

派生词的附加成分叫词缀，哈语的词缀没有专门的语法意义，多为构词词缀。例如：

جىلقى + شى ← جىلقىشى
تەمىر + شى ← تەمىرشى
ونەر + پاز ← ونەرىپاز
وداق + تاس ← وداقتاس

上述词根后的“شى، شى، پاز، داس”均为构词词缀。

2. 词尾 جالعاؤ

粘附于词之后，能够使词发生形态变化，而表示专门语法意义的附加成分叫词尾，哈语有四种词尾。简要说明如下：

(1) 复数词尾：

ەر + لەر ← ەرلەر
ايەل + دەر ← ايەلدەر

(2) 格词尾：

جۇمىشى + دان ← جۇمىشىدان
اسكەر + دىڭ ← اسكەردىڭ

(3) 领属词尾：

داپتەر + ىم ← داپتەرىم
قالام + ىڭ ← قالامىڭ